

BANYOLES
DESAPAREGUDA

JAUIME CLARAMUNT I ANTIGA / ACPE - COL·LECCIÓ LLUÍS MARTÍ SALLÓ

Josep Grabuleda i Sitjà

BANYOLES DESAPAREGUDA

Ajuntament de Banyoles

XAC
Xarxa d'Àmbits Comarcals
Així Comarcal del Pla de l'Estany

BANYOLES DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer 2021

© dels textos: Josep Grabuleda i Sitjà

© del pròleg: Núria Batllem

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:
Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Banyoles
Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Coordinació editorial
Isabel Grabulosa

Assessorament lingüístic
M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:
Juli Vintró / Fons Josep Llorens i Malagelada

Fotografia de la portadella:
Jaume Claramunt / ACPE - Col·lecció Lluís Martí Salló

Acrònims:
ACPE (Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany)
AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista de Catalunya)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
BC (Biblioteca de Catalunya)

ISBN 978-84-18243-27-1
DL B-4265-2021
Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Pantalles del passat

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Una visita al passat de Banyoles

Pàg. 12

LA CIUTAT

La vida menuda banyolina

Pàg. 84

L'ESTANY

Un paratge a mida humana

Pàg. 138

EL TERME

L'antic món de pagès

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

PANTALLES DEL PASSAT

Núria Batllem, directora de l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany

Les persones del segle XXI necessitem les imatges. Vivim envoltats d'imatges, creem imatges i consumim imatges mitjançant les pantalles d'uns estris ben petits i accessibles com són els nostres telèfons mòbils. Aquesta dependència envers les imatges és la culminació de més de 150 anys de cultura audiovisual, des de l'invent i popularització de la fotografia, el cinema o la televisió.

Aquest ús, i consum massiu, d'imatges és una arma de doble tall: d'una banda ens facilita gaudir, comunicar-nos o aprendre, però de l'altra ens ha malacostumat a necessitar imatges, precisament, per gaudir, per

comunicar-nos o per aprendre. Des del punt de vista cultural, si no hi ha imatges, se'ns fa carregós estudiar, assistir a una conferència, anar a una visita guiada o, fins i tot, llegir.

La necessitat d'audiovisuals és molt evident en la difusió i comprensió de la nostra història. Si no hi ha imatges, és difícil que algú del segle XXI s'interessi per la cacera de mamuts per part dels neandertals o per la higiene dels antics romans gràcies a les aigües termals. Talment, es difon molt més la història, encara que hi hagi errors o excés de fantasia, amb una sèrie de televisió que no pas amb un llibre.

El problema dels errors en la interpretació del passat se soluciona, en part, gràcies a l'existència de foto-

grafies. Des de l'any 1839, en què es fa la primera fotografia a Barcelona, al nostre país es va anar estenent, a poc a poc, la pràctica fotogràfica. Però, encara que tinguem fotografies, no ens hem de creure la frase feta que diu que «una imatge val més que mil paraules» perquè una imatge no s'explica tota sola, sempre és interpretada per la persona que la mira. Si aquesta persona no té coneixements per posar-la en context, segurament caurà en errors o en tòpics. En aquest sentit, Josep Grabuleda, arxiver i historiador de llarga, i acurada, trajectòria és la persona adient per explicar-nos per què es van fer aquestes fotografies, on es van fer, quan es van fer o qui hi surt. En definitiva, per posar-nos en context aquestes precioses pantalles al passat que són les fotografies de la Banyoles desapareguda, conservades, la majoria d'elles, a l'Arxiu Comarcal del Pla de l'Estany.

JOSEP M. MATEU I TARAFÀ / FONS JOSEP M. MATEU I TARAFÀ

Introducció

UNA VISITA AL PASSAT DE BANYOLES

Josep Grabuleda i Sitjà

L'aplec de fotografies que es presenten en aquest llibre, *Banyoles desapareguda*, ens porta a un passat més o menys recent. Per a algunes persones és, fins i tot, el seu propi passat viscut i per a moltes altres és un passat explicat pels seus pares o avis.

A través de les imatges de diferents autors, molts d'ells banyolins, es fa un viatge, primer, per la vila, seguidament per l'estany, espai emblemàtic per als banyolins i banyolines, i, també, no cal dir-ho, per als visitants, i, finalment, pels llocs allunyats del centre poblat.

La passejada per la ciutat és una mena d'excursió pels carrers i places del poble, i, de vegades, amb un cert regust rural, de pagès. El poblament, i la població, va començar al monestir de Sant Esteve i des d'aquell conjunt d'edificis es van obrir els diferents carrers i bastir les cases fins a acostar el nucli urbà a l'estany. Si s'observen les imatges antigues, és fàcil adonar-se dels canvis produïts, dels indrets transformats per la mà humana, de les edificacions que han deixat d'existir fa temps, i per sempre més, per donar pas a altres edificis i usos, a altres realitats; en definitiva, a la Banyoles d'avui. L'estany humà s'ha fet a poc a poc i ha esdevingut un símbol, conegut arreu i que distingeix la ciutat de Banyoles.

MANUEL PIGEM I RAS / Fons ROSER JUNCA I LLURBA

SANT ANTONI ABAT

A la pàgina anterior, la plaça Major a la primera dècada del segle xx, quan era el centre de la vida social. En dies assenyalats com en la diada, el gener, de Sant Antoni Abat, patró dels carreters, traginers i tractants de bestiar rossam, rebia els genets, els pendonistes i la ballada de la tradicional sardana curta «Bon dia, Lianor».

PLAÇA DELS TURERS

El febrer del 1967 a la plaça dels Turers sobresurten les voltes anomenades *de can Xampinya*, ja que abans hi havia el Cinema Mercantil o can Xampinya, motiu dels Duran, família propietària del local. També s'hi veuen les taules i cadires de la Granja Canadell. Sovint, als pisos de dalt de les voltes s'instal·laven negocis, com la Gestoria Mata.

JOSEP M. MATEU I TARAFÀ / FONS JOSEP M. MATEU I TARAFÀ

L'estany ha evolucionat i té una llarga història vinculada als banyolins i banyolines. Els seus usos, els usos que s'hi han volgut donar a cada època, des de tractar-se d'un lloc d'aigües insanes fins a esdevenir un indret lúdic, per bé o per mal, han estat obra dels banyolins i banyolines. Aquests usos, com es pot copsar a les velles fotografies, han variat amb el temps i alguns s'han descartat per potenciar-ne d'altres més d'acord amb la protecció del paratge natural, juntament amb l'increment de la pràctica de l'esport i del passeig. Les fotografies antigues no enganyen: si es compara l'abans i l'ara, les vivències i experiències de la gent d'aquella època es poden contraposar sense necessitar gaire imaginació amb les actuals del segle XXI.

Probablement, la Banyoles més desapareguda, i potser la més desconeguda, és la de l'última part del llibre, la d'entorn del nucli habitat. Eren uns voltants plens de vida social i d'autenticitat. Eren uns voltants avui dia inexistents i integrats a la xarxa urbana banyolina o que han quedat com a elements residuals de la vida de la ciutat. Eren els masos, la vida a pagès i les indústries allunyades del centre. L'empenta transformadora urbanística, i alhora destructora del temps passat, ha posat fi a aquest món, que ja només queda en els records d'alguns i en les fotografies dels nostres arxius. El nostre món, doncs, no cal dir-ho, és un altre i, a còpia d'anys, segurament, patirà la mateixa sort que la realitat mostrada en aquest aplec fotogràfic de la Banyoles desapareguda.

JULI VINTRO / ACPE - COLLECCIO LLUIS MARTI SALLÓ

LA CIUTAT

La vida menuda banyolina

La Banyoles actual comença lligada al monestir de Sant Esteve. Inicia el seu camí a partir de l'edificació, vers el segle IX, de la primitiva església dedicada a sant Esteve. El creixement urbà va seguir pels carrers de Baix, la plaça del Teatre, el carrer de les Escrivanies, la plaça de la Font, el carrer Major, la plaça Major, la Porta dels Turers i la plaça dels Turers.

Els primers eixamples urbans del segle XVIII van seguir dos eixos principals, que eren el del monestir fins a la carretera de Mieres i el que recorria l'antiga carretera de Girona cap a Besalú. En l'eix monestir-carretera de Mieres van néixer nous carrers resseguint el camí que portava al veïnat de Guèmol i es van configurar la plaça dels Turers i el carrer de Mossèn Jacint Verdaguer. A partir del 1852, amb l'obertura de la nova carretera de Girona a Olot, es donava pas a un altre eix d'expansió que marcaria la futura ciutat, que començaria amb el carrer de la Llibertat i l'avinguda dels Països Catalans.

Les imatges seleccionades fan un recorregut per aquesta ciutat canviant, tant en l'aspecte urbà, el de la pedra, com en l'humà, la vida social, les festes i els costums.

AUTOR DESCONEGUT / ACPE - COL·LECCIÓ LLUIS MARTÍ SALLÓ

MONESTIR DE SANT ESTEVE

El monestir benedictí de Sant Esteve és des d'on s'iniciava el recorregut urbà de Banyoles. Antigament hi havia dos claustres tancats per diversos edificis. A la imatge de l'esquerra, del 1917, destaquen l'església de Sant Esteve, amb el seu campanar, i uns edificis que van ser enderrocats el 1970.

PORTALADA DE L'ESGLÉSIA

Abans de la Guerra Civil del 1936-39, la portalada de l'església de Sant Esteve tenia un aspecte diferent de l'actual. Tres escultures presidien l'entrada al temple: sant Benet -fundador de l'orde dels benedictins-, sant Esteve -el titular- i sant Martirià -patró de Banyoles. Eren els sants de la sobreporta, com es veu a la imatge d'aquesta pàgina.

JAUIME CLARAMUNT ANTIGA / ACPE - COL·LECCIÓ LLUIS MARTÍ SALLÓ

